

ВІДГУК
офіційного опонента
доктора педагогічних наук, професора
Кашиної Ганни Сергіївни
на дисертацію
Сидоренко Тетяни Михайлівни
на тему «Професійний розвиток комунікативної культури фахівців
сфери діловодства у системі неперервної освіти»,
представлену на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук,
за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність теми дослідження та зв'язок із планами відповідних галузей науки. Актуальність педагогічного дослідження полягає в необхідності задоволення соціального попиту на висококваліфікованих фахівців сфери діловодства зі сформованою професійною розвиненістю комунікативної культури в системі неперервної освіти та їх готовності до її професійного розвитку. Задоволення соціальних потреб у вирішенні питань нарощення й удосконалення методологічного потенціалу професійного розвитку комунікативної культури майбутніх (та задіяних) фахівців у системі неперервної освіти актуалізує дослідження в напрямках удосконалення: неповної цілісності тезаурусу фундаментально-філософської та загальної методології галузі знань 02 «Культура і мистецтво» (нині – В Культура, мистецтво та гуманітарні науки) (у часткових і спеціальних компонентах) теоретичних і методичних засад (методологічних і концептуальних положень) професійного розвитку фахівців сфери діловодства у системі неперервної освіти, а саме – інформаційної, бібліотечної та архівної справи; культурологічних і теоретичних щодо розробленості педагогічної проблеми; системно-аналітичного, компаративного прогресивного практичного досвіду; системно-методологічних щодо перспектив інформаційної діяльності в професійному розвитку комунікативної культури фахівців сфери діловодства в системі неперервної освіти та встановленні концептуально-стратегічних векторів як тенденцій в умовах соціальної турбулентності глобального виміру, а саме програм та методичного й критеріального апаратів дослідження; розроблення й обґрунтування концепції дослідження й концепції забезпечення розроблення складної системи професійного розвитку комунікативної культури фахівців сфери діловодства в системі неперервної освіти з методичним організатором педагогічного дослідження; моделювання, оцінювання та експертно-аналітичної перевірки моделі складної системи та методики організації професійного розвитку комунікативної культури фахівців сфери діловодства в системі неперервної освіти.

Дисертація виконана відповідно в межах проєктної діяльності науково-дослідних робіт МОН України «Теоретичні та методичні основи формування системи післядипломної освіти на засадах сталого розвитку» (ДР № 0117U004914) та «Освітня політика якості й безпеки життєдіяльності

соціокультурних форм для сталого розвитку» (ДР 0122U000046 2022–2024 рр.) Українського державного університету імені Михайла Драгоманова.

Тема дисертаційної роботи затверджена Вченою радою Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (протокол № 9 від 30 грудня 2015 року).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертаційній роботі. Дослідження теоретичних, методичних і методологічних аспектів професійного розвитку комунікативної культури фахівців сфери діловодства в системі неперервної освіти сприяло вирішенню наявних суперечностей між: соціальними потребами забезпечення розвиненості відповідного рівня комунікативної культури у фахівців різночинних категорій та сформованістю забезпечення – змісту, інформаційно-технологічного сервісу у відповідності до вимог соціальної турбулентності глобального виміру організації професійної підготовки та розвитку фахівців сфери діловодства в системі неперервної освіти як функціонерів, так і пропагандистів високого рівня реалізації культур-мистецького потенціалу суспільств; цільовим призначенням соціального попиту як здатності суспільної організації системи неперервної освіти, яка конкретизує задоволення більш розлогих соціальних потреб різночинних категорій здобувачів освіти, та необхідністю задоволення семантики мультимодусів документопорядження в системі неперервної освіти; соціальним замовленням на професійну підготовку та розвиток фахівців сфери діловодства в системі неперервної освіти та запитам професійних середовищ для задоволення кон'юнктури ринку праці задля пролонгованої зайнятості кваліфікованих кадрів із відповідним рівнем комунікативної культури; цільовим призначенням систем наукових досліджень/пізнання, власне у системі організації неперервної освіти та системою професійного розвитку для встановлення предметно-об'єктного поля цілісної єдності дослідження концептуалізації пізнання та концептуалізації системних засад вирішення педагогічної проблеми (підготовки та розвитку).

Саме тому логічно, що предметом дослідження є теорія і методика професійного розвитку комунікативної культури фахівців сфери діловодства в системі неперервної освіти.

Привертає увагу концепція дослідження, яка конкретизована через системоутворюючі концепти (фундаменталізм аксіоматичної теорії та раціональний компроміс прикладних цілей розвитку; епістемологічний; академічний космополітизм; онтологічний; нонконформізм; футуристичний аксіогенез; ноосферизм) з урахуванням обґрунтування, розроблення, проєктування й апробації складної системи та методики організації професійного розвитку комунікативної культури фахівців сфери діловодства у системі неперервної освіти.

Задля досягнення мети й розв'язання поставлених завдань було використано комплекс методів дослідження. Теоретичні методи дослідження включали такі методи: культурологічний аналіз для здійснення педагогічних розвідок вивчення історичного генезису та етапізації усталення потенціалу

культури комунікування в академічному просторі); контент-аналіз тезаурусу професійного розвитку комунікативної культури фахівців сфери діловодства у системі неперервної освіти й подальшій професійній зайнятості; портфельний аналіз як інструмент сервісу стратегії управління інституційного кейсу правового та технічного регулювання професійної підготовки та розвитку комунікативної культури фахівців сфери діловодства в академічному просторі; компаративний аналіз – предметно-об’єктного поля педагогічної проблеми та дослідження практично-корисних практик професійної підготовки й розвитку фахівців інформаційної, бібліотечної та архівної справи; праксеологічний аналіз – ефективності моделі складної системи та методики організації професійного розвитку комунікативної культури фахівців сфери діловодства у системі неперервної освіти; факторний аналіз – дослідження специфіки організації й удосконалення процесів згідно з цільовим призначенням як методології наукового пізнання систем неперервної освіти, так і нарощення потенціалу професійного розвитку з метою забезпечення якості підготовки та сформованої професійної розвиненості комунікативної культури фахівців інформаційної, бібліотечної та архівної справи в галузі культури і мистецтва; системний аналіз – визначення стану та перспектив складної системи для уможливлення професійного розвитку комунікативної культури фахівців сфери діловодства у системі неперервної освіти; метод аналогій – для встановлення схожості між об’єктом дослідження в дійсності та педагогічною проблемою й об’єктами чи системами в інших галузях наук і знань для теоретичного та методичного обґрунтування проєктованої моделі складної системи; моделювання – концептуальне для ментальної репрезентації інформації у свідомості здобувача-дослідника у формі схем, моделей, мереж; імітаційне для дослідження системи неперервної освіти та імітації моделювання для здійснення експерименту та збору інформації щодо ефективності проєктованої моделі складної системи. Емпіричні методи включали педагогічний експеримент, анкетування, опитування, спостереження. Статистичні методи було використано з метою обґрунтування математичної доведеності даних педагогічного експерименту.

Високий ступінь обґрунтованості використаних методів, отриманих результатів і положень дисертації підтверджується фактом успішного впровадження моделі складної системи професійного розвитку комунікативної культури фахівців сфери діловодства у системі неперервної освіти.

Загалом вірогідність результатів наукової праці забезпечена методологічною й теоретичною обґрунтованістю вихідних положень дисертації; доцільністю вибору комплексу методів дослідження; ґрунтовним опрацюванням наукових доробків українських і закордонних учених, а також низки нормативно-правових документів; позитивними результатами експериментальної перевірки результатів дослідження.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність у цілому. Варто зазначити, що структурно дисертаційна робота є обґрунтованою, логічно побудованою, а її складові – взаємопов’язаними. Дисертація містить анотації українською й

англійською мовами, вступ, п'ять розділів, висновки до розділів, загальні висновки, список використаних джерел.

Розділи дисертації поєднано загальною метою дослідження і в них, відповідно до плану дослідження, здійснено ґрунтовне вивчення джерельної бази, що створило теоретичний фундамент для досягнення встановлених цілей у завданнях, на послідовне розв'язання яких і було спрямоване дослідження.

У першому розділі **«Теоретичні засади професійного розвитку комунікативної культури фахівців сфери діловодства у системі неперервної освіти»** здійснено культорологічний аналіз педагогічної проблеми дослідження історії тезаурусу комунікативної культури в сфері освіти, науки й інноватики, а також теоретичний аналіз стану розробленості педагогічної проблеми дослідження та контент-аналіз понятійно-категоріального апарату професійного розвитку комунікативної культури у системі неперервної освіти. Дисертанткою сформульовано авторські дефініції «професійний розвиток», «комунікативна культура фахівців», «ділове ком'юніті», «методологія формування комунікативної культури» та «складові архітектури ієрархії методології формування комунікативної культури». Уточнено й сформульовано поняття «складна система професійного розвитку комунікативної культури фахівців сфери діловодства», «система неперервної освіти», «неперервне навчання впродовж життя як система і процес розвитку», «ділова та комунікативна культура», «комунікаційний менеджмент». Здійснено аналіз правового та технічного регулювання професійного розвитку фахівців сфери діловодства у системі неперервної освіти, зокрема міжнародного правового та технічного регулювання у директивних, конвенційних, законодавчих та технічних регламентах.

У другому розділі **«Методичні засади професійного розвитку комунікативної культури фахівців сфери діловодства у системі неперервної освіти»** здійснено методологічний, факторний, компаративний та системний аналіз проблем і перспектив професійного розвитку.

Позитивним аспектом є те, що дисертантка достатньо глибоко трактує сутність «методології формування комунікативної культури» як: складної структурно-функціональної системи; інформаційно-технологічного та інформаційно-аналітичного агрегату прийомів, положень, технологій, засобів пізнання, навчання та професійного розвитку фахівців сфери діловодства в галузі культури і мистецтва.

Авторкою на високому науковому рівні визначено систему чинників, які впливають на якість методологічного потенціалу формування та професійного розвитку комунікативної культури фахівців сфери діловодства у системі неперервної освіти, в конгломераті: публічного управління та адміністрування з практикою ресурсозабезпечення кейсу модернізації систем професійної освіти й розвитку формування комунікативної культури фахівців сфери діловодства в умовах реалізації освітньої політики якості й безпеки життя соціокультурних форм ЗВО для сталого розвитку України; деструктивного стану і невизначеної праксеології реалізації методологічного потенціалу міждисциплінарної та конкретно-наукових методологій в галузі знань

02«Культура і мистецтво» у сфері інформаційної, бібліотечної та архівної справи; надмірного ускладнення процедур прийомів державного регулювання; функціонального переобтяження цільової орієнтації ЗВО в аспектах відповідності семантики соціально-економічного замовлення на професійну підготовку та розвиток фахівців сфери діловодства; комунікативної культури професійно й соціально задіяних фахівців сфери діловодства; цивілізаційної та національної аксіогемі народу України, територіальної цілісності, незалежності та державного суверенітету, системи цінностей академічних надбань і природоохоронного спадку.

Теоретичний інтерес становить виокремлення та представлення «складових архітектури ієрархії методології формування та професійного розвитку комунікативної культури».

У третьому розділі **«Концепція та складна система професійного розвитку комунікативної культури фахівців сфери діловодства у системі неперервної освіти»** обґрунтовано та розроблено концепцію і складну систему професійного розвитку комунікативної культури фахівців сфери діловодства у системі неперервної освіти як синергетичного узгодження цілісної єдності складових підсистем.

Зокрема, актуалізовано необхідність синергії концепції дослідження та концепції впровадження системи як процесу встановлення загальних і спеціальних особливостей архітектури та змістової суті ресурсозабезпечення основних етапів їх реалізації у блоках цільового призначення соціального замовлення на професійну підготовку та розвиток фахівців сфери діловодства згідно модулів взаємодії системного управління у ЗВО та мультимодусів документопорядження в системі неперервної освіти; триадної архітектури системної неперервної організації формування та професійного розвитку комунікативної культури фахівців сфери діловодства в системних складових – наукового дослідження, освіти та розвитку; концептуально-методологічного - складної системи з організаційно-методичним забезпеченням, критеріальним апаратом оцінювання результатів – критеріальним апаратом оцінювання результатів – ефективності моделі та методики організації професійного розвитку комунікативної культури фахівців сфери діловодства у системі неперервної освіти; методичної організації професійного розвитку комунікативної культури фахівців сфери діловодства у системі неперервної освіти; метрики оцінювання релевантності складної системи професійного розвитку комунікативної культури фахівців сфери діловодства у системі неперервної освіти) складаної системи професійного розвитку комунікативної культури фахівців сфери діловодства у системі неперервної освіти для проєктування однойменної моделі та укомплектування методичного органайзеру педагогічного дослідження, формування та професійного розвитку комунікативної культури фахівців сфери діловодства, забезпечення їх функціонування та застосування згідно з цільовим призначенням.

Окрім того, дисертантка уточнює панівні тлумачення понять: «освіта впродовж усього життя» «продовжена освіта» «освіта дорослих» «подальша освіта» «відновлювана освіта» «перманентна освіта».

Варто зазначити, що чітке визначення «складної системи професійного розвитку комунікативної культури фахівців сфери діловодства» є фундаментальною основою для розвитку потенціалу особистості фахівців сфери діловодства з використанням/здіянням державних і суспільних інституцій складної системи професійної підготовки та розвитку комунікативної культури фахівців у відповідності особистісних і суспільних потреб сталості в умовах соціальної турбулентності; раціональності ресурсного забезпечення професійної підготовки та розвитку комунікативної культури фахівців; соціальної та академічної мобільності; соціального і правового захисту освітньо-наукового простору; безпеки соціокультурних форм організації ЗВО; соціальної згуртованості, безбар'єрності та консолідації зусиль освітньої політики якості й безпеки життєдіяльності для сталого розвитку.

У четвертому розділі **«Модель та методика організації професійного розвитку комунікативної культури фахівців сфери діловодства у системі неперервної освіти»** дисертанткою обгрунтовано, розроблено та спроєктовано модель з методичним органайзером педагогічного дослідження, методику організації професійного розвитку комунікативної культури фахівців сфери діловодства у системі неперервної освіти з воркшопом «Я-стратегія професійного розвитку комунікативної культури» та авторським доробком для фахівців сфери діловодства у системі неперервної освіти.

Систематизовано та апробовано організаційно-методичне, техніко-регулятивне та інформаційно-технологічне забезпечення, розроблено критеріальний апарат оцінювання рівнів професійної розвиненості комунікативної культури фахівців сфери діловодства у системі неперервної освіти. Здійснено добір форм та засобів організації та розкрито зміст освітніх програм професійної підготовки та розвитку комунікативної культури фахівців сфери діловодства у системі неперервної освіти.

Розроблено, обгрунтовано, упроваджено та апробовано воркшоп «Я-стратегія професійного розвитку комунікативної культури» – прогресивні практики, творчі студії, структурно-логічні ланцюги тематичної проблематики, курси профорієнтації, фахові і спеціальні, авторські курси керівників наукових шкіл і проєктів, стажування в орбітах (як педагогічних умовах ефективності моделі та методики) проблемно-інтегрованих модулів «Освітня політика якості й безпеки життя», «Глобальної освіти для демократичної культури», «Академічна етика та доброчесність» та «Інформаційний, комунікаційний менеджмент та безпека» неперервної підготовки та професійного розвитку здобувачів освіти ОС «Бакалавр» та ОС «Магістр».

Визначено результативну підсистему за метрикою вимірювання рівня сформованості професійної розвиненості комунікативної культури фахівців сфери діловодства, передбачено оцінювання зведень – перехресного контролю, самооцінювання, оцінювання викладачів та зовнішню експертизу. Виокремлено у системах наукових досліджень/пізнання – критерії: цілеспрямованість та автономність; елементарної взаємозалежності;

архітектоніки (змістовно-структурного наповнення) на рівнях: мікро-, мезо- та макро-організації; складової системи неперервної освіти та професійного розвитку для ОС «Бакалавр» критерії: природовідповідності індивідууму; рекогносцивальна та комунікативна взаємодія на рівнях (низький, достатній та високий) та для ОС «Магістр» критерії: сеансовий комунікаційний; презентаційний самовиразу та функціональний семантичний на рівнях (низький, достатній та високий). Визначено результат – сформованість професійної розвиненості комунікативної культури фахівців сфери діловодства у системі неперервної освіти.

Схарактеризовано організаційно-методичну підсистему керування кейсом закладу вищої освіти, яку сформовано для раціональної доцільності організаційно-розпорядчих процедур справочинства та забезпечення функціонального призначення ключових видів публічного управління та адміністрування інституцією; її аналіз передбачає застосування методу портфельного аналізу у напрямках дослідження методологічного потенціалу.

Обґрунтовано, розроблено й впроваджено алгоритм методики організації професійного розвитку комунікативної культури фахівців сфери діловодства у системі неперервної освіти, який полягає у застосуванні найбільш ефективних методів, інструментів розвитку фахівців «TOP-SIX».

Розроблено та впроваджено воркшоп «Я-стратегія професійного розвитку комунікативної культури» для фахівців сфери діловодства у системі неперервної освіти, який потрактовано в авторському визначенні поліаспектного бачення.

Розроблено зміст і структуру Воркшопу у форматі хакатону з 4-ма функціональними орбітами проблемно-інтегрованих модулів «Освітня політика якості й безпеки життя», «Глобальної освіти для демократичної культури», «Академічна етика та доброчесність» та «Інформаційний, комунікаційний менеджмент та безпека» неперервної підготовки та професійного розвитку здобувачів освіти ОС «Бакалавр» та ОС «Магістр».

До методики організації професійного розвитку комунікативної культури фахівців сфери діловодства у системі неперервної освіти авторкою включено комплекс методик розробки навчальних програм у орбітах проблемно-інтегрованих модулів та методологію досліджень у однойменних напрямках – «Освітня політика якості й безпеки життя», «Глобальної освіти для демократичної культури», «Академічна етика та доброчесність» та «Інформаційний, комунікаційний менеджмент та безпека» для здобувачів освіти ОС «Бакалавр» та ОС «Магістр». Представлено результати – набуття професійної розвиненості комунікативної культури здобувачів освіти у власній Я-стратегії шляхом позбуття бар'єрів вільного та публічного комунікування, доповіді, презентації в ефективній взаємодії партнерства корпоративної культури колективів, опанування мистецтва риторики та інформаційних комунікацій, управління й політики якості та безпеки життєдіяльності, напрацювання практичного досвіду в компетенціях і компетентностях, освоєних проблемно-тематичних рубрик визначених орбіт в межах ОІПІ як інноваційної складової методики організації Воркшопу.

У п'ятому розділі **«Педагогічний експеримент апробації та встановлення ефективності моделі та методики організації професійного розвитку комунікативної культури фахівців сфери діловодства у системі неперервної освіти»** сплановано, реалізовано та представлено результати педагогічного експерименту, у ході якого встановлено ефективність моделі та методики організації професійного розвитку комунікативної культури фахівців сфери діловодства у системі неперервної освіти з експертним заключенням.

Суттєво, що в оцінюванні ефективності впровадження складної системи професійного розвитку комунікативної культури фахівців сфери діловодства у системі неперервної освіти задіяно здобувачі освіти спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», галузі знань 02 «Культура та мистецтво» експериментального майданчику провідних ЗВО – Український державний університет імені Михайла Драгоманова, Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій, Університет Григорія Сковороди в Переяславі, Заклад вищої освіти «Академія рекреаційних технологій і права», Національний транспортний університет. Загалом вибірка респондентів склала 720 осіб, із них освітнього ступеня «Бакалавр» – 460 осіб та освітнього ступеня «Магістр» – 260 осіб.

2. З метою оцінювання рівня сформованості професійної розвиненості комунікативної культури фахівців сфери діловодства у системі неперервної освіти за розробленими програмою дослідження та критеріальним апаратом дослідження дисертанткою виокремлено етапи педагогічного експерименту (аксіологічний, скрінінговий, констатувальний, формувальний та експертний). На аксіологічному та скрінінговому здійснено діагностику мотивації (мотиваційний протокол) та складових загальних і спеціальних компетенцій та компетентностей, в тому числі початкової сформованості професійної розвиненості комунікативної культури фахівців сфери діловодства у системі неперервної освіти (формуляр діагностики). Здійснено експертне заключення ефективності моделі та методики організації професійного розвитку комунікативної культури фахівців сфери діловодства у системі неперервної освіти за 100-бальною шкалою експертами-практиками оцінено в 86 балів.

Наукова новизна і достовірність наукових положень дисертаційного дослідження. У дисертаційному дослідженні вперше сформульовано й науково обгрунтовано теоретичні й методичні засади професійного розвитку комунікативної культури фахівців сфери діловодства у системі неперервної освіти; розроблено й обгрунтовано концепцію дослідження і впровадження розроблених – складної системи професійного розвитку комунікативної культури фахівців сфери діловодства у системі неперервної освіти, моделі складної системи та методики організації професійного розвитку комунікативної культури фахівців сфери діловодства у системі неперервної освіти з воркшопом «Я-стратегія професійного розвитку комунікативної культури» для ефективної освітньої політики якості й безпеки життєдіяльності соціокультурних форм організації за цільовим призначенням професійної підготовки та розвитку комунікативної культури фахівців сфери діловодства у

системі неперервної освіти; сформульовано авторські дефініції «професійний розвиток», «комунікативна культура фахівців», «ділове ком'юніті», «методологія формування комунікативної культури» та «складові архітектури ієрархії методології формування комунікативної культури»; уточнено й сформульовано поняття «складна система професійного розвитку комунікативної культури фахівців сфери діловодства», «система неперервної освіти», «неперервне навчання впродовж життя як система і процес розвитку», «ділова та комунікативна культура», «комунікаційний менеджмент»; обґрунтовано та розроблено програму дослідження та критеріальний апарат оцінювання рівнів професійної розвиненості комунікативної культури фахівців сфери діловодства у системі неперервної освіти; розкрито та конкретизовано мультимодуси справочинства/документовпорядження/діловодства системи неперервної освіти (освітньо-наукових систем ЗВО) у багатоаспектному феномені – організації публічного управління та адміністрування на принципах транспарентності, партисипатії та сталого розвитку; раціональності ресурсного забезпечення освітнього процесу; соціальної та академічної мобільності в процесі здобуття освіти, профорієнтації, перекваліфікації, підвищення кваліфікації та стажування; імплементації правових і соціальних гарантій в інтеграції освітнього та наукового простору; безпековості соціокультурних форм організації ЗВО; безбар'єрності; здоров'язбереження і психосоціальної підтримки; виокремлено семантичне призначення кваліфікаційних груп фахівців сфери діловодства; комплекс чинників, які впливають на потенціал методології формування та професійного розвитку комунікативної культури фахівців сфери діловодства у системі неперервної освіти; методологічні проблеми формування та професійного розвитку комунікативної культури фахівців сфери діловодства у системі неперервної освіти; обґрунтовано та удосконалено зміст, структуру освітніх програм професійної підготовки та розвитку комунікативної культури фахівців сфери діловодства у системі неперервної освіти; розвитку набули теорія і методика професійного розвитку комунікативної культури фахівців сфери діловодства у системі неперервної освіти.

Основні положення та результати дослідження впроваджено в освітній процес Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (акт впровадження № 245/2 від 05.03.2024 р.), Університету Григорія Сковороди в Переяславі (довідка № 187 від 25.03.2024 р.), Державного університету інформаційно-комунікаційних технологій (акт впровадження № 01 від 02.05.2024 р.), Закладу вищої освіти «Академія рекреаційних технологій і права» (довідка № 78/1 від 10.05.2024 р.), Національний транспортний університет (довідка № 708/02 від 17.02.2025 р.).

Значення для науки і практики отриманих автором результатів і рекомендації стосовно використання результатів і висновків дисертації полягає у розробленні та експериментальному впровадженні в організацію освітнього процесу провідних закладів вищої освіти складної системи

професійного розвитку комунікативної культури фахівців сфери діловодства у системі неперервної освіти.

Змістове наповнення воркшопу «Я-стратегія професійного розвитку комунікативної культури» – прогресивних практик, творчих студій, структурно-логічних ланцюгів тем, зміст курсів профорієнтації, фахових і спеціальних, презентовано дисертанткою у навчальному посібнику «Структуризація тексту», методичних рекомендаціях «Ділові комунікації», програмах практик – переддипломної, науково-дослідницької, науково-педагогічної практики для студентів другого (магістерського) рівня вищої освіти, спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» галузі знань 02 «Культура і мистецтво».

Повнота викладу наукових положень, висновків та рекомендацій в опублікованих працях. Основні теоретичні та практичні результати дослідження презентовано у 43 публікаціях, серед них розділ монографії; 10 статтях у наукових фахових виданнях України в галузі педагогіки, 11 статей у зарубіжних наукових періодичних виданнях і виданнях, віднесених до міжнародних наукометричних баз даних, із них 6 у наукометричній базі Web of Science; 5 публікацій у збірниках матеріалів конференцій, навчальний посібник, методичні рекомендації та 3 програми практики у співавторстві; 11 статей, що додатково розкривають зміст дисертаційної роботи.

Загалом позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Тетяни, Михайлівні можна висловити деякі зауваження та побажання:

1. У першому розділі «Теоретичні засади професійного розвитку комунікативної культури фахівців сфери діловодства у системі неперервної освіти», зокрема у підрозділі 1.3 «Контент-аналіз понятійно-категоріального апарату професійного розвитку комунікативної культури у системі неперервної освіти» гармонійно сформульовано у авторському трактуванні дефініцію «ділове ком'юніті», проте не розкрито класифікаційні ознаки даного поняття згідно особливостей функціонального призначення середовищ зайнятості фахівців сфери діловодства.
2. У другому розділі «Методичні засади професійного розвитку комунікативної культури фахівців сфери діловодства у системі неперервної освіти» у підрозділі 2.2. «Методологічний аналіз формування та професійного розвитку комунікативної культури фахівців сфери діловодства» дисертанткою вдало зацентровано увагу на соціальній та академічній мобільності у організації освітнього процесу як здобуття вищої освіти, так професійного розвитку – профорієнтації, перекваліфікації, підвищення кваліфікації та стажування; імплементації правових і соціальних гарантій в інтеграції освітнього та наукового простору. Бажано було б навести позитивно-корисні практики забезпечення професійного розвитку фахівців сфери діловодства у системі неперервної освіти у даному контексті.

3. У третьому розділі «Концепція та складна система професійного розвитку комунікативної культури фахівців сфери діловодства у системі неперервної освіти» підрозділі 3.3 «Концептуально-стратегічні вектори професійного розвитку комунікативної культури фахівців сфери діловодства у системі неперервної освіти» розкрито стратегії «освіта впродовж усього життя», «продовжена освіта», неперервного навчання, «освіта дорослих», «подалыша освіта», «відновлювана освіта», «перманентна освіта» та стратегії професійного навчання, що включають професійну підготовку, перепідготовку, підвищення кваліфікації, а також загальнокультурну додаткову освіту, не пов'язану із трудовою діяльністю. Проте тему дисертаційного дослідження зосереджено на неперервній освіті, зокрема концепції дослідження та концепції впровадження складної системи професійного розвитку комунікативної культури фахівців сфери діловодства у системі неперервної освіти як процесу встановлення загальних і спеціальних особливостей архітектури та змістової суті ресурсозабезпечення основних етапів їх реалізації. Яким чином вище зазначені і міжнародно визнані концепції враховано у авторських концепціях?
4. Позитивно оцінюючи результати методологічного, факторного, компаративного та системного аналізів проблеми і перспектив професійного розвитку комунікативної культури фахівців сфери діловодства у системі неперервної освіти, вважаємо за доцільне необхідність більш детального розкриття відмінностей у визначенні індивідуальної, колективної та суспільної комунікативної культури фахівців сфери діловодства.
5. У четвертому розділі «Модель та методика організації професійного розвитку комунікативної культури фахівців сфери діловодства у системі неперервної освіти» підрозділі 4.1 «Проектування моделі організації професійного розвитку комунікативної культури фахівців сфери діловодства у системі неперервної освіти» презентовано структуру і зміст моделі складної системи професійного розвитку комунікативної культури фахівців сфери діловодства у системі неперервної освіти та включено дослідницею результативну підсистему, яку обґрунтовано як метрику оцінювання релевантності відповідної системи професійного розвитку комунікативної культури фахівців, що заслуговує на оформлення її як самостійної методики з оцінювання сформованості професійної розвиненості комунікативної культури фахівців сфери діловодства у системі неперервної освіти, а отже даним аспектам варто було б приділити увагу.

Висловлені зауваження та побажання спрямовані на вдосконалення дисертаційної роботи та не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації.

Загальні висновки й оцінка дисертації. Загалом аналіз дисертації та опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дисертаційне

дослідження «Професійний розвиток комунікативної культури фахівців сфери діловодства у системі неперервної освіти» є завершеним і самостійним, у якому отримані нові науково обгрунтовані теоретичні та практичні результати. Зважаючи на актуальність, наукову новизну, важливість одержаних дисертанткою результатів дослідження, їхню обгрунтованість і вірогідність, а також вагому практичну цінність сформульованих положень і висновків, вважаємо, що дисертаційна робота Сидоренко Тетяни Михайлівни **«Професійний розвиток комунікативної культури фахівців сфери діловодства у системі неперервної освіти»** відповідає вимогам Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17.11.2021 р. № 1197, а її авторка Т.М. Сидоренко заслуговує присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувачка кафедри інтелектуальних систем
та цифрових технологій
Академії праці, соціальних відносин та туризму

Ганна КАШИНА

Підпис Г. Кашина
засвідчую: начальник
відділу діловодства
архіву С. Сесенко

